

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор

з науково-методичної та
навчальної роботи

О. Б. Жильцов

20 15 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ**

Спеціальність

8.18010021 Педагогіка вищої школи

Гуманітарний інститут

2015-2016

Структура програми типова. Години відповідають робочому навчальному плану.

Заступник директора Гуманітарного інституту з навчальної роботи

 Єременко О. В.

Робоча програма «Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ» для спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи, галузі знань 1801 Специфічні категорії, 2015. – 24 с.

Розробник:

Фруктова Яна Станіславівна, кандидат педагогічних наук, доцент.

Укладач:

Стеблецький Анатолій Леонідович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки
Протокол від "05" серпня 2015 року № 1.

Завідувач кафедри Хоружа Л.Л.

 (Хоружа Л.Л.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
" " 20__ року

Схвалено Вченою радою Гуманітарного інституту для спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи, галузі знань 1801 Специфічні категорії

Протокол від. "29" вересня 2015 року №

"26" вересня 2015 року

Вчений секретар Т.Л.Видайчук)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© КУБГ, 2015 рік

© _____, 2015 рік

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	6
II. Тематичний план навчальної дисципліни	7
III. Програма	
<i>Змістовий модуль I. Професійно-педагогічна комунікація як складова педагогічної діяльності</i>	8
<i>Змістовий модуль II. Засоби професійно-педагогічної комунікації</i>	10
<i>Змістовий модуль III. Педагогічний конфлікти, види, причини виникнення, шляхи розв'язання</i>	11
IV. Навчально-методична картка дисципліни «Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ.»	13
V. Завдання для самостійної роботи	14
VI. Карта самостійної роботи.....	15
VII. Система поточного та підсумкового контролю	16
VIII. Методи навчання	19
IX. Методичне забезпечення курсу навчання	19
X. Орієнтовні питання для самоперевірки	19
XI. Рекомендована література	
Основна	21
Додаткова	22

ПОЯСНОВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою теорії та історії педагогіки на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання. Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра». Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки викладача нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена глибинними змінами в системі й структурі вищої освіти та необхідністю її інтеграції в європейський освітній простір. Сучасні умови суспільного розвитку потребують переходу на нові концепції підготовки фахівців для вищої школи, підвищення рівня професіоналізму, комунікативної компетентності, культури майбутнього викладача.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент магістратури відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ.», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ» є складовою частиною дисциплін за вибором варіативної частини циклу професійної підготовки. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації. Основу курсу складають антропоцентричний принцип, принцип особистісно-діяльнісного і компетентнісного підходу до навчання та такі концептуальні положення як: розуміння професійно-педагогічної комунікації як важливого чинника психічного і соціального розвитку фахівця, як основної форми реалізації цілісного педагогічного процесу, що розгортається на фоні спільної соціально-комунікативної діяльності учасників навчально-виховного процесу, за якої відбувається передача і засвоєння загальнолюдського досвіду, цінностей, знань, розкривається, формується і розвивається особистість. Теоретичні засади курсу - положення про професійно-педагогічну комунікацію як систему безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою, взаємообміну інформацією моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних взаємин. У запропонованому курсі розглядаються шляхи розвитку професійно-педагогічної комунікативності викладача.

Мета курсу – розвиток комунікативної компетентності майбутніх викладачів, вміння вирішувати педагогічні конфлікти, підвищення рівня їх етичної взаємодії зі студентами, формування позитивної спрямованості, емпатійності, рефлексії

Завдання курсу:

- Розвиток вміння професійно-педагогічної комунікації. Формування у магістрантів гуманістичну педагогічну позицію, розуміння мети і завдань власної педагогічної діяльності.
- Сприяння оптимізації позитивно спрямованого педагогічного спілкування. Формування вміння програмувати свою професійно-педагогічну поведінку в ситуації спілкування.
- Вироблення навичок швидкої адаптації при вибудові різноманітних комунікацій зі студентами.
- Розвиток культури мислення, мови, мімічної та пантомімічної виразності, педагогічної техніки та ораторського мистецтва, майстерності педагогічного спілкування.

Опрацювавши даний курс магістранти повинні набути наступні знання, уміння та навички:

- система знань і уявлень про закономірності і принципи спілкування, педагогічної комунікації, способи управління індивідуумом і групою та вміння використовувати їх в своїй професійно-педагогічній та науковій діяльності;
- знання про типові способи професійної комунікації, типові причини виникнення конфліктних ситуацій;
- знання про основні засоби професійно-педагогічної комунікації, їх різновиди, способи та умови використання;
- уміння будувати взаємовідносини з колегами, студентами, володіння культурою педагогічного мислення, мовлення, спілкування, комунікації;
- уміння використовувати в своїй професійно-педагогічній діяльності різні засоби організації комунікативної взаємодії;
- уміння вирішувати педагогічні конфлікти та запобігати їх виникненню.

Вивчення курсу „Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ” відбувається в умовах, наближених до професійної діяльності (розв’язання педагогічних задач, мікрвикладання, моделювання педагогічних ситуацій). Специфікою вивчення курсу є проведення навчальних тренінгів комунікативної взаємодії, під час яких магістранти оволодівають основними навичками педагогічної комунікації, вивчають і практично застосовують індивідуальні прийоми міжособистісного спілкування, інтерпретації комунікативної інформації, вирішення і запобігання найтипівіших педагогічних конфліктів. Для вивчення курсу „Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ” передбачено 108 годин (3 кредити), з них: семінарські заняття – 36 годин, модульний контроль – 6 годин, самостійна робота – 66 годин. Вивчення навчальної дисципліни завершується складанням заліку.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: процес формування готовності майбутнього педагога до ефективної професійно-педагогічної комунікації і продуктивної педагогічної діяльності в умовах реформування та модернізації системи освіти в Україні.

Курс: підготовка магістрів	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p><u>Кількість кредитів, відповідних ECTS:</u> <i>3 кредити</i></p> <p><u>Змістових модулів:</u> <i>3 модулі</i></p> <p><u>Загальний обсяг дисципліни(години):</u> <i>108 годин</i></p> <p><u>Тижневих годин:</u> <i>2 години</i></p>	<p>Шифр та назва напрямку 1801 Специфічні категорії</p> <p>Шифр та назва спеціальності: <i>8.18010021 Педагогіка вищої школи</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень <i>магістр</i></p>	<p><u>Нормативна</u></p> <p>Рік підготовки - 6 Семестр – 11</p> <p><u>Аудиторні заняття- 36 год.:</u></p> <p>Семінари – <i>36 годин</i></p> <p>Модульний контроль – <i>6 год.</i> Самостійна робота – <i>66 годин</i></p> <p>Вид контролю: залік</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин				
		Разом	Аудитор	Семінар заняття	Самостійна робота	Модульн контроль
Змістовий модуль I						
Професійно-педагогічна комунікація як складова педагогічної діяльності викладача						
1.	Структура і функції педагогічної діяльності. Індивідуально-типологічні особливості викладача. Професійний розвиток і деформація особистості педагога.	13	4	4	9	
2.	Особливості професійно-педагогічної комунікації викладача. Сутність, суб'єкт, об'єкт професійно-педагогічної комунікації. Модель процесу комунікації. Комунікативна компетенція педагога. Наукова комунікація викладача. Специфіка наукового дискурса.	15	6	6	9	
3.	Педагогічне спілкування, його особливості, функції, структура. Драми педагогічного спілкування. Бар'єри педагогічного спілкування. Стили педагогічного спілкування. Етичне і неетичне у педагогічному спілкуванні.	15	4	4	9	2
	<i>Разом</i>	43	14	14	27	2
Змістовий модуль II.						
Засоби професійно-педагогічної комунікації						
4.	Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації. Сутність, види вербальних засобів комунікації. Усне, писемне та внутрішнє педагогічне мовлення. Культура мови і мовлення	15	6	6	9	
5.	Невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації. Сутність, види невербальних засобів комунікації. Декодування педагогом невербальної інформації.	14	4	4	10	
6.	Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації. Сутність, види комп'ютерних засобів комунікації. Етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах.	18	6	6	10	2
	<i>Разом</i>	47	16	16	29	2
Змістовий модуль III.						
Педагогічні конфлікти, їх природа та причини виникнення						
7.	Педагогічний конфлікт, його сутність, джерела, особливості, причини, функції, класифікація. Структура педагогічного конфлікту, сфери комунікації. Розв'язання та запобігання педагогічних конфліктів. Легітимність і етичність у конфлікті.	18	6	6	10	2
	<i>Разом</i>	18	6	6	10	2
	Разом за навчальним планом	108	36	36	66	6

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Професійно-педагогічна комунікація як складова педагогічної діяльності викладача

Семінарське заняття 1. Структура і функції професійної діяльності викладача ВНЗ. Індивідуально-типологічні особливості педагогів. Професійний розвиток і деформація особистості викладача ВНЗ (4 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Педагогічна діяльність як вид професійної діяльності, її особливості, сутнісні ознаки, специфіка. Структура і функції професійно-педагогічної діяльності. Індивідуально-типологічні особливості викладача ВНЗ, їх вплив на структуру професійно-педагогічної діяльності. Професійний розвиток і деформація.
2. Професійно-педагогічна комунікація як складова педагогічної діяльності, її особливості, сутність, суб'єкт, об'єкт,
3. Функції і моделі професійно-педагогічної комунікації. Комунікативна компетентність педагога.

II. Перевірка виконання самостійної роботи

III. Захист навчального проекту.

Основні поняття теми: діяльність, професійна діяльність, професійна педагогічна діяльність, соціальна роль, права та обов'язки науково-педагогічних працівників, навчальна, виховна, організаційна, методична робота, професійні педагогічні знання, педагогічні здібності, ієрархія цінностей, рівень домагань, комунікативна установка, самооцінка, рольовий конфлікт, типологія лідерства, синдром професійного вигорання.

Рекомендована література

Основна: [1, 3, 5,6, 9, 13, 17,21,23]

Додаткова: [28, 29]

Семінарське заняття 2. Особливості професійно-педагогічної комунікації. Сутність, об'єкт, суб'єкт, професійно-педагогічної комунікації. Модель процесу комунікації. Комунікативна компетентність викладача ВНЗ (6 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Поняття комунікації. Типові способи комунікації викладача зі студентами, колегами, науковцями, їх вплив на розвиток особистості (поведінкові паттерни).
2. Загальна характеристика взаємодії педагогів і студентів, механізми формування взаємостосунків в системі «викладач-студент» (модель процесу комунікації).
3. Комунікативна компетентність і культура викладача ВНЗ. Наукова комунікація викладача. Специфіка наукового дискурсу.

II. Основна частина.

1. Привітання, створення сприятливого психолого-педагогічного клімату, налаштування на роботу.

2. Виконання вправ на розвиток навичок ефективного міжособистісного і педагогічного спілкування.
3. Рефлексія заняття.
4. Завдання для самостійної роботи.

III. Підсумок заняття.

Груповий аналіз заняття («мозковий штурм»).

Основні поняття теми: комунікація педагогічна, науковий дискурс, поведінковий паттерн, професійно-педагогічна комунікація, педагогічна взаємодія, модель процесу комунікації, комунікативна компетентність, комунікативна культура.

Рекомендована література

Основна: [1, 3, 5,6, 9, 13, 17,21,23]

Додаткова: [28, 29]

Семінарське заняття 3. Педагогічне спілкування, його особливості, функції, структура (4 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Сутність педагогічного спілкування як виду професійної діяльності викладача ВНЗ, його функції та види.
2. Характер педагогічного спілкування: функціонально-рольове й особистісно-орієнтоване, їх взаємозв'язок у педагогічній взаємодії. Рольові позиції у контексті спілкування: позиція Дорослого, позиція Батька, позиція Дитини, позиція Неучасті, їх вплив на поведінку співрозмовника.
3. Бар'єри спілкування (фізичний, психологічний, соціальний, гностичний, естетичний та інші). Структура педагогічного спілкування: моделювання, початковий етап, управління спілкуванням, аналіз і моделювання нової системи взаємодії.
4. Основні стилі спілкування як вияв характерних особливостей педагогічної взаємодії.

II. Основна частина.

1. Привітання, створення сприятливого психолого-педагогічного клімату, налаштування на роботу.
2. Виконання вправ на розвиток навичок ефективного міжособистісного і педагогічного спілкування.
3. Рефлексія заняття.
4. Завдання для самостійної роботи.

III. Підсумок заняття.

Груповий аналіз заняття («мозковий штурм»).

Основні поняття теми: педагогічне спілкування, рольові позиції, бар'єри спілкування, стиль педагогічного спілкування, педагогічна взаємодія, педагогічна етика.

Рекомендована література

Основна: [1, 3, 5,6, 9, 13, 17,21,23]

Додаткова: [28, 29]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Засоби професійно-педагогічної комунікації

Семінарське заняття 4. Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації. (6 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Вербальні засоби комунікації, їх види. Мовленнєві моделі взаємодії «викладач ВНЗ - студент».
2. Репліки, висловлювання викладача, їх функції.
3. Культура мови, культура мовлення, ознаки культури мовлення, техніка мовлення, мовленнєвий етикет педагога.

II. Основна частина.

1. Привітання, створення сприятливого психолого-педагогічного клімату, налаштування на роботу.
2. Виконання вправ на розвиток комунікативних якостей професійно-педагогічного мовлення.
3. Рефлексія заняття.
4. Завдання для самостійної роботи.

III. Підсумок заняття.

Груповий аналіз заняття («мозковий штурм»).

Основні поняття теми: засоби комунікації, засоби професійно-педагогічної комунікації, вербальні засоби комунікації, мова, мовлення, монолог, діалог, полілог, усне мовлення, писемне мовлення, внутрішнє мовлення, культура мови, культура мовлення, ознаки культури мовлення, техніка мовлення, мовленнєвий етикет педагога, мовленнєві моделі взаємодії «викладач ВНЗ - студент», репліки, висловлювання викладача, їх функції

Рекомендована література

Основна: [1, 3, 6, 9, 13, 21]

Додаткова: [28, 29]

Семінарське заняття 5. Невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації. (4 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Поняття невербальної комунікації.
2. Засоби невербальної професійно-педагогічної комунікації (зовнішній вигляд, поведінка педагога, пантоміміка, міміка, жести, контакт очей, міжособистісний простір тощо).
3. Екстралінгвістичні і просодичні засоби комунікації. Декодування та інтерпретація викладачем ВНЗ невербальної інформації.

II. Основна частина.

1. Привітання, створення сприятливого психолого-педагогічного клімату, налаштування на роботу.
2. Виконання вправ на розвиток комунікативних якостей професійно-педагогічного мовлення.

3. Рефлексія заняття.
4. Завдання для самостійної роботи.

III. Підсумок заняття.

1. Груповий аналіз заняття («мозковий штурм»).

Основні поняття теми: невербальна комунікація, засіб невербальної комунікації, статична і динамічна експресія, фізіономіка, комунікаційні артефакти, такесика, просодика, екстралінгвістика, кінетика, проксеміка.

Рекомендована література

Основна: [7, 13]

Додаткова: [10, 14, 19, 20, 26, 27,]

Семінарське заняття 6. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації. (6 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Поняття комп'ютерної комунікації. Мета-комунікація. Можливості комп'ютерної комунікації.
2. Робота педагога з комп'ютерними мережами. Програми професійної педагогічної взаємодії в мережі. Електронна пошта як засіб професійно-педагогічної комунікації. Встановлення комунікативних зв'язків у телеконференціях (зовнішніх і внутрішніх).
3. Робота викладача ВНЗ з електронними банками інформації, Internet. Дистанційне навчання і форми взаємодії у системі «викладач-студент». Етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах.

II. Основна частина.

1. Привітання, створення сприятливого психолого-педагогічного клімату, налаштування на роботу.
2. Виконання вправ на розвиток умінь здійснювати професійно-педагогічну комунікацію за допомогою комп'ютерних засобів..
3. Рефлексія заняття.
4. Завдання для самостійної роботи.

III. Підсумок заняття.

Груповий аналіз заняття («мозковий штурм»).

Рекомендована література

Основна: [12, 16]

Додаткова: [1, 2, 4, 6, 7, 15, 16, 21, 24, 25]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

Педагогічні конфлікти, їх природа та причини виникнення

Семінарське заняття 7. Педагогічний конфлікт, його сутність, джерела, особливості, причини, функції, класифікація педагогічних конфліктів. Структура педагогічного конфлікту (6 год.)

I. Теоретична частина.

Понятійно-категоріальний апарат теми.

План заняття.

1. Педагогічний конфлікт, характеристика його типів.

2. Причини педагогічного конфлікту. Структура, основні етапи конфлікту. Природа конфліктів (9 причин конфліктів).
3. Динаміка конфлікту і фази (латентна, демонстративна, агресивна, батальна, зростання порушень, деформація когніцій, фінал конфлікту, ескалація, рецидив). Реверсія конфлікту. Диференціація конфліктів.
4. Раціональна комунікація у конфлікті (9 кроків до уникнення деструктивного конфлікту, 9 кроків до врегулювання конфлікту, правила передбачення конфлікту).
5. Типові стратегії конструктивного вирішення педагогічних конфліктів. Адаптивна поведінка педагога в конфлікті, управління розвитком і перебігом конфлікту.

II. Перевірка виконання самостійної роботи

III. Захист навчального проекту.

Основні поняття теми: педагогічний вплив, педагогічний конфлікт, стилі поведінки в конфліктній ситуації, поведінкові індикатори, захисні реакції, адаптивна поведінка, етичний захист.

Рекомендована література

Основна: [10]

Додаткова: [11,12]

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача ВНЗ»

Разом 108 год.: семінарські заняття – 36 год., модульний контроль – 6 год., самостійна робота – 66 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II			Змістовий модуль III		
Назва модуля	Професійно-педагогічна комунікація як феномен педагогічної діяльності			Засоби професійно-педагогічної комунікації			Педагогічні конфлікти, їх природа, види, причини виникнення.		
Кількість балів за модуль	117 бал			128 балів			63 балів		
Бали (сем.)	22 б.	33 б.	22б.	33 б.	22б.	33 б.	33 б.		
Теми семінарських і семінарсько-практичних занять	Структура і функції педагогічної діяльності. Індивідуально-типологічні особливості викладача	Особливості професійно-педагогічної комунікації викладача.	Педагогічне спілкування, його особливості, функції, структура.	Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації.	Невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації.	Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації.	Педагогічний конфлікт, його сутність, джерела, особливості, причини, функції, класифікація.		
Сам. робота	15 балів			15 балів			5 балів		
Модульний контроль	25 балів			25 балів			25 балів		
Підсумковий контроль	ПМК								

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I.

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ФЕНОМЕН ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (27 год.)

1. Проаналізувати сучасні підходи щодо тлумачення понять «спілкування», «комунікація», «комуникативна компетентність» (3-4 автори, доповідь на семінарі).
2. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу щодо висвітлення проблеми формування комуникативної компетентності викладача ВНЗ. (доповідь на семінарі).
3. Визначити власну модальність, індивідуально-типологічні особливості та стиль спілкування. Проаналізувати їх можливий вплив на формування майбутньої професійно-педагогічної комуникативності. (письмовий звіт).
4. Підібрати методики, анкети для виявлення рівня сформованості комуникативних умінь і навичок педагога.

Змістовий модуль II.

ЗАСОБИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (29 год.)

1. Виписати з педагогічної літератури приклади використання викладачем вербальних засобів комунікації під час спілкування зі студентами (колегами, науковцями). (5-6 прикладів, доповідь на семінарі).
2. Виписати з педагогічної літератури приклади використання викладачем ВНЗ невербальних засобів комунікації під час спілкування зі студентами (батьками, колегами). (5-6 прикладів, доповідь на семінарі).
3. Організувати за допомогою комп'ютерних засобів комунікації професійно-педагогічне спілкування з одним або декількома викладачами ВНЗ міста Києва, України, Росії. (фотоматеріали, звіт).
4. Підібрати вправи для тренування виразності мовлення в умовах конкретної ситуації педагогічного спілкування.
5. Підготувати вправи для тренування невербального самовираження педагога.

Змістовий модуль III.

ПЕДАГОГІЧНІ КОНФЛІКТИ, ЇХ ПРИРОДА, ВИДИ, ДЖЕРЕЛА, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ (10 год.)

1. Підібрати 2-3 фрагменти з прикладами конфліктних педагогічних ситуацій та їх вирішення із вітчизняних та зарубіжних художніх фільмів. (відео фрагменти).
2. Підібрати методики оцінки способів реагування у конфліктній ситуації.
3. Опрацювати навчально-методичну літературу з теми «Розв'язання та запобігання педагогічних конфліктів. Поведінка педагога в конфлікті. Методи врегулювання конфліктів і запобігання їм».
4. Занотувати у зошитах способи уникнення та подолання стресових ситуацій в умовах педагогічного спілкування.

VI. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Тема 1. Вступ. Педагогічна діяльність в світі професії. Структура і функції педагогічної діяльності. Індивідуально-типологічні особливості педагога. Професійний розвиток і деформація особистості педагога. (9 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	I
Тема 2. Особливості професійно-педагогічної комунікації. Сутність, об'єкт, суб'єкт, професійно-педагогічної комунікації. Модель процесу комунікації. Комунікативна компетентність педагога. (9 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	II
Тема 3. Педагогічне спілкування, його особливості, функції, структура. Бар'єри педагогічного спілкування. Стилi педагогічного спілкування. Етичне і неетичне у педагогічному спілкуванні (9 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	III
Змістовий модуль II. ЗАСОБИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ			
Тема 4. Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації. Сутність, види вербальних засобів комунікації. Усне, писемне та внутрішнє педагогічне мовлення. Культура мови і мовлення педагога. (9 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	IV
Тема 5. Невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації. Сутність, види невербальних засобів комунікації. Декодування педагогом невербальної інформації. (10 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	V
Тема 6. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації. Сутність, види комп'ютерних засобів комунікації. Етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах (10 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	VI
Змістовий модуль III. ПЕДАГОГІЧНІ КОНФЛІКТИ, ЇХ ПРИРОДА, ВИДИ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ			
Тема 7. Конфлікт, його сутність, джерела, особливості, причини, функції. Сфери конфлікту і його структура. Види конфліктів. Легітимність і етичність у конфлікті. (10 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль, ПМК	5	VII
<i>Разом: 66 год.</i>	<i>Разом: 35 балів</i>		

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення магістрантів із дисципліни «Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ.» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

<i>№ п/п</i>	<i>Вид діяльності</i>	<i>Кількість рейтингових балів</i>
1.	Відвідування (семінари)	18 бал
2.	Семінарські заняття (підготовка)	180 балів
3.	Модульні контрольні роботи (1-3)	75 балів
4.	Самостійна робота	35 балів
Підсумковий рейтинговий бал		308 балів

Коефіцієнт перерахунку – 308балів : 100 = 3,08

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат, есе.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 68	«достатньо»	E
69 – 74	«задовільно»	D
75 – 81	«добре»	C
82 – 89	«дуже добре»	B
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 8.3.

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження, есе, проекти, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У табл. 8.4 представлено розподіл балів, що присвоюються студентам упродовж вивчення дисципліни.

Таблиця 8.4

Розподіл балів, що присвоюються студентам

МОДУЛІ							Модульні контрольні роботи	Самостійна робота
Змістовий модуль 1 (відповіді на семінарах, відвідування занять)			Змістовий модуль 2 (відповіді на семінарах, відвідування занять)			Змістовий модуль 3 (відповіді на семінарах, відвідування занять)		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
22	33	22	33	22	33	33	75	35

Разом: 308 балів

Коефіцієнт перерахунку : $308 : 100 = 3,08$

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

• *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

• *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

• *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ хрестоматії;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

X. ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Розкрити сутність, суб'єкт, об'єкт професійно-педагогічної комунікації.
2. Визначити функції професійно-педагогічної комунікації.
3. Дати характеристику моделі процесу комунікації у педагогічній взаємодії.
4. Розкрити умови реалізації професійно-педагогічної комунікації.
5. Дати характеристику комунікативним рисам, вмінням і здібностям педагога.
6. Визначити сутність та функції педагогічного спілкування у педагогічній взаємодії.
7. Розкрити мету та завдання педагогічного спілкування у педагогічній взаємодії.
8. Визначити структуру педагогічного спілкування.
9. Розкрити принципи педагогічного спілкування.
10. Визначити стилі педагогічного спілкування.
11. Дати характеристику засобам педагогічного спілкування.
12. Розкрити сутність та функції педагогічного діалогу.
13. Дати характеристику критеріям діалогічності педагогічного спілкування.
14. Розкрити сутність переконання і навіювання у процесі комунікації.

15. Розкрити умови реалізації культури слухання у педагогічній комунікації.
16. Висвітлити бар'єри й ускладнення у процесі педагогічної комунікації.
17. Визначити типи соціально-психологічного клімату в колективі.
18. Ознаки здорової соціально-психологічної атмосфери в педагогічному колективі.
19. Визначити поняття конфлікту, його сутність, особливості, природа походження.
20. Висвітлити причини педагогічних конфліктів (за М.М.Рибаквою).
21. Визначити легітимність та етичність у конфлікті.
22. Дати характеристику позитивним функціям педагогічного конфлікту.
23. Дати характеристику негативним функціям педагогічного конфлікту.
24. Дати характеристику видів педагогічного конфлікту.
25. Розкрити сутність вертикальних і горизонтальних педагогічних конфліктів.
26. Розкрити структуру педагогічного конфлікту.
27. Дати характеристику стадіям розвитку педагогічного конфлікту.
28. Розкрити причини конфліктів у педагогічній взаємодії.
29. Дати характеристику типам міжособистісних конфліктів.
- 30.** Розкрити типи конфліктів у колективі залежно від спрямованості комунікацій учасників.
31. Висвітлити стилі поведінки викладача у конфліктній ситуації.
32. Розкрити шляхи врегулювання та запобігання педагогічних конфліктів.
33. Визначити засоби і прийоми запобігання педагогічних конфліктів.
34. Визначити сутність та функції вербальних засобів педагогічної комунікації.
35. Розкрити види вербальних засобів педагогічної комунікації.
36. Дати характеристику видам усного мовлення педагога.
37. Дати характеристику формам писемного мовлення педагога.
38. Дати характеристику внутрішнього мовлення педагога.
39. Дати визначення культури мовлення педагога та розкрити її ознаки.
40. Дати характеристику статичній експресії у невербальній комунікації.
41. Дати характеристику динамічній експресії у невербальній комунікації.
42. Визначити складові техніки мовлення педагога.
43. Дати характеристику мовленнєвого етикету педагога.
44. Причини виникнення бар'єрів у педагогічній комунікації.
45. Розкрити комунікативні можливості комп'ютерних засобів комунікації.
46. Визначити типи комп'ютерних систем забезпечення міжособистісної комунікації.
47. Визначити переваги роботи педагога в локальній комп'ютерній мережі.
48. Розкрити сутність електронної пошти як засобу професійно-педагогічної комунікації.
49. Розкрити особливості роботи викладачів з групами новин у комп'ютерних мережах.
50. Дати характеристику загальним вимогам до електронних конференцій.
51. Розкрити сутність телеконференцій у внутрішкільній локальній комп'ютерній мережі.
52. Дати характеристику особливостям роботи викладача з електронними банками інформації, пошуку матеріалів у мережі Internet.
53. Висвітлити етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах.
54. Дати характеристику валеологічним аспектам роботи з комп'ютером.

55. Дати характеристику особистісно-орієнтованим технологіям навчання професійно-педагогічної комунікації.
56. Дати характеристику класифікації комунікативних умінь.
57. Розкрити сутність комунікативно-мовленнєвих умінь у педагогічній взаємодії.
58. Розкрити сутність інформаційно-інструментальних умінь у педагогічній взаємодії.
59. Розкрити сутність організаційно-технологічних умінь у педагогічній взаємодії.
60. Розкрити сутність невербальних умінь у педагогічній взаємодії.
61. Розкрити сутність інформаційно-пошукових комунікативних умінь у педагогічній взаємодії.
62. Розкрити особливості декодування педагогом невербальної інформації.
63. Розкрити сутність педагогічної діяльності як виду професійної діяльності, її сутнісні ознаки.
64. Визначити джерела інформації у педагогічній комунікації.
65. Дати характеристику термінальним функціям педагогічної комунікації.
66. Дати характеристику тактичним функціям педагогічної комунікації.
67. Дати характеристику операційним функціям педагогічної комунікації.
68. Розкрити ознаки комунікативності викладача.
69. Дати характеристику функціонально-рольовому спілкуванню у педагогічній комунікації.
70. Дати характеристику прогностичного етапу у динаміці педагогічного спілкування.
71. Дати характеристику структури переконуючого впливу (за О.Самборською).
72. Розкрити умови ефективності та види навіювання у педагогічній взаємодії.
73. Дати характеристику видів бар'єрів у педагогічній комунікації.
74. Розкрити сутність екстралінгвістичних і просодичних засобів комунікації.
75. Дати характеристику типів міжособистісного комунікативного простору.
76. Розкрити особливості візуальної взаємодії у педагогічній комунікації.

XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Основна

2. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2004.
3. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология. — М.: Юнити, 2000.
4. Бадмаев В. Ц., Малышев А. А. Психология обучения речевому мастерству. — М.: Гуманитарный центр ВЛАДОС, 1999.
5. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студ. вищ. навч. закл. — К.: ВЦ «Академія», 2001.
6. Волкова Н. П. Педагогічні комунікації: Навч. пос. — Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2002.
7. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации: Учеб. для вузов / Под ред. О. Я. Гойхмана. — М.: ИНФРА, 1997.
8. Горелов Н. И., Седов К. Ф. Основы психолінгвістики: Учеб. пос. — М.: Изд-во «Лабиринт», 1998.
9. Гребенкина Л. К., Анциферова Н. С. Технология управленческой деятельности заместителя директора школы. — М.: Центр «Педагогический поиск», 2000.
10. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення. — Харків:

«ОВС», 2002.

11. Журавлев В. И. Основы педагогической конфликтологии. — М.: Российское педагогическое агентство, 1995.
12. Зайченко О. І., Островерхова Н. М., Даниленко Л. І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти: Монографія. — К.: «ВПЦ Техпрінт», 2000.
13. Информатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студ. вищих навч. закладів / За ред. О. І. Пушкаря. — К.: ВЦ «Академія», 2002.
14. Кандинский Б. С. Техника устной коммуникации. — М.: МГПИ, 1988.
15. Кан-Калик В. А. Грамматика общения. — М.: Роспедагентство, 1995.
16. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении. — М.: Просвещение, 1987.
17. Основы дистанційного навчання. Дистанційний курс: Навчальний посібник / За ред. В. М. Кухаренко. — Харків: ХДПУ, 1999.
18. Основы новых информационных технологий навчання: Посіб. для вчителів / Авт. кол.; За ред. Ю. І. Машбіца. — К.: ТЗМН, 1997.
19. Парыгин Б. Д. Анатомия общения. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1999.
20. Петрова Е. А. Жесты в педагогическом процессе: Учеб. пос. — М.: Моск. город, пед. об-во, 1998.
21. Семиченко В. А. Психология общения. — К.: Центр «Магістр-S», 1997.
22. Семиченко В. А. Психология речи: Учеб. пос. — К.: «Магістр-S», 1998.
23. Сердюк О. П. Основы управления коммуникативным процессом: Підручник. — К.: ІЗМН, 1998.

Додаткова

24. Алексеев М. Н., Григорьев С. Г. Принципы построения учебного Веб-сайта // Материалы XI международной конференции «Информационные технологии в образовании» (ИТО-2001) (ИПр:// [ito.edu.ru/2001/ I:o/111/1/Ш—1-2.html](http://ito.edu.ru/2001/I:o/111/1/Ш—1-2.html)).
25. Андреев А. А. Дидактические возможности средств информационных и телекоммуникационных технологий в системе дистанционного обучения // Материалы XII международной конференции «Информационные технологии в образовании» (ИТО-98-99) ([http://ito.edu.ru/ 1998—99/h/andreev-t.html](http://ito.edu.ru/1998—99/h/andreev-t.html)).
26. Андрианов М. С. Анализ процессов невербальной коммуникации как паралингвистики // Психологический журнал. — 1995. — Т. 16. — № 5.
27. Белоглазова Л. Б. Принципы построения образовательного сайта // Материалы XI международной конференции «Информационные технологии в образовании» (ИЮ-2001) ([http://ito.edu.ru/2001/ 0/111/1/111—1-40.html](http://ito.edu.ru/2001/0/111/1/111—1-40.html)).
28. Битянова М. Особенности человеческой коммуникации // Школьный психолог. — 1999. — № 30. Вацлавик П. Психология межличностных коммуникаций. — СПб., 2000.
29. Джалиашвили З. О. Компьютерный диалог в общении и обучении // Материалы X международной конференции «Информационные технологии в образовании» (ИТО-2000) ([http://ito.edu.ru/2000/ pl1epag/pl1epag25.^t1](http://ito.edu.ru/2000/pl1epag/pl1epag25.^t1)).
30. Женова Н. А. Возможности применения Веб-форумов в учебном процессе // Материалы XI международной конференции «Информационные технологии в образовании» (ИТО-2001) ([http://ito.edu.ru/ 2001/ ^0/111/1/111—1—9.htm](http://ito.edu.ru/2001/^0/111/1/111—1—9.htm)).
31. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. — Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 1994.
32. Иващенко Ф. И. Особенности установления психологического контакта с

- учащимися // Педагогика. — 1999. — № 2.
33. Крутова Н. Внеречевое общение — средство педагогического воздействия // Народное образование. — 2001. — № 8.
34. Крыжко В. В., Павлютенков Е. М. Психология в практике менеджера образования. Материалы для специалиста учебного заведения. — СПб.: КАРО, 2001.
35. Кушнірик Т. Д. Подолання конфліктності серед педагогів. Соціально-педагогічний аспект // Практична психологія та соціальна робота. — 1999. — № 9—10.
36. Лабунская В. А. Невербальное поведение (социально-перцептивный подход). — Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов, ун-та, 1986.
37. Лабунская В. А. Проблема обучения кодированию-интерпретации невербального поведения // Психол. журнал. — 1997. — Т. 18. — № 5.
38. Лалл Джеймс. Медіа, комунікації, культура. Глобальний підхід: Пер. з англ. — К.: «К.І.С.», 2002.
39. Леонтович О. А. Проблеми віртуального спілкування // Полеміка. — № 7. — International Research and Exchanges Board, 2001 ([http:// www.irex.ru/publications/polemika/7 leontovich. htm](http://www.irex.ru/publications/polemika/7_leontovich.htm)).
40. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. — М.: Знание, 1979.
41. Мелибруда Е. Я. Я — Ты — Мы. Психологические возможности улучшения общения. — М.: Просвещение, 1986.
42. Миккин Х. Х. Невербальные коммуникации в диадах // Труды по психологии. — Вып. 335. — № 3. — Р. на/Д.: Ростов, гос. ун-т, 1986.
43. Морозов В. П. Психологический портрет человека по невербальным особенностям его речи // Психол. журнал. — 2001. — Т. 22. — № 6.
44. Мультимедиа / Под ред. А. И. Петренко. — М.: Бином, 1994.
45. Мурсалімова Н. Ситуаційні фактори, які визначають стиль поведінки керівника при командному менеджменті // Вісник УАДУ. — 2001. — № 4.
46. Мусатов С. Педагогічна комунікація: Психологічні витoki та особливості // Освіта і управління. — 1999. Т. 3. — № 3.
47. Носенко Е. Л., Чернишенко С. В. Методологічні аспекти забезпечення запам'ятовування інформації при розробці дистанційних навчальних курсів: Метод, посіб. — Д.: РВВ ДНУ, 2003.
48. Орлов П. И., Лушанский А. М. Научно-образовательная сеть Харькова: содержание, проблемы и перспективы: Научно-практ. пособие. — Харьков: Ун-т внутр. дел, 2000.
49. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других людей по их жестам. — Нижний Новгород: «АН кью», 1992.
50. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. — М.: «Реал-бук»; К.: «Вак-лер», 2001.
51. Сагач Г. М. Риторика: Навч. посіб. для студ. — 2-е вид., перероб. і доп. — К.: Вид. дім «1н Юре», 2000.
52. Сопер П. Основы искусства речи: Пер. с англ. — 2-е испр. изд. — М.: Прогресс; Прогресс-Академия, 1992.

Робоча програма навчального курсу

"Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ"

Розробник:

Фруктова Яна Станіславівна, кандидат педагогічних наук, доцент.

Укладач:

Стеблецький Анатолій Леонідович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Тренінг розвитку комунікаційної компетентності викладача ВНЗ. Програма навчальної дисципліни / Розроб. Я. С. Фруктова. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015.– 24 с.